

УДК 351:504(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2026.4/06>

Гулевець В. В.

<https://orcid.org/0009-0002-6311-6652>

ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА БІЗНЕСУ

У статті досліджено інституційні засади формування екологічної безпеки в Україні крізь призму взаємодії органів державної влади, громадських організацій та бізнесу як єдиної системи співвідповідальності. Обґрунтовано, що в умовах надмірного техногенного навантаження, успадкованих зон екологічного лиха та безпрецедентних наслідків збройної агресії забезпечення екологічної безпеки не може залишатися винятковою прерогативою держави, а потребує скоординованого залучення громадського та підприємницького секторів. Констатовано, що Україна перебуває в перехідному стані між адміністративно-дозвільною та партнерсько-мережевою моделями екологічного врядування, причому перша є необхідною, але недостатньою з огляду на швидкість виникнення сучасних екологічних ризиків. Проаналізовано інституційну трансформацію центрального органу виконавчої влади у сфері довкілля 2025 року, систему багатосуб'єктного державного управління, а також нормативні інструменти партнерської взаємодії – управління відходами, публічно-приватне партнерство, оцінку впливу на довкілля та стратегічну екологічну оцінку. Розкрито інституційно необхідну роль громадських організацій і цифрових екологічних платформ, схарактеризовано подвійний статус бізнесу як джерела екологічних ризиків і водночас суб'єкта екологічної модернізації. Окрему увагу приділено впливу війни на систему екологічної безпеки та завданням повоєнного відновлення. Виявлено ключові проблеми інституційної взаємодії: фрагментацію повноважень, слабкість екологічного контролю, формалізм громадської участі, недостатню екологічну відповідальність бізнесу та розрив між цифровими сервісами й реальною управлінською реакцією. Доведено, що найперспективнішою є інтегрована мережево-координаційна модель екологічної безпеки, що поєднує правову визначеність, системне державне управління, інклюзивну участь громадськості, цифрову відкритість і відповідальну поведінку бізнесу на засадах співвідповідальності.

Ключові слова: екологічна безпека, публічне управління, інституційна взаємодія, органи державної влади, громадські організації, бізнес, екологічне врядування, публічно-приватне партнерство, громадська участь.

Постановка проблеми. Сучасний глобальний порядок денний нерозривно пов'язаний із питаннями захисту довкілля та забезпечення екологічної безпеки, які вийшли далеко за межі суто технічних проблем і набули виразного політичного, інституційного та управлінського виміру. Для України ці питання мають особливу гостроту з огляду на надмірне техногенне навантаження на навколишнє середовище, успадковане з радянської індустріалізації, численні зони екологічного лиха – від Чорнобильської зони відчуження до забруднених річкових басейнів Дніпра й Сіверського Дінця – а також катастрофічні наслідки повномасштабного

збройного вторгнення з 2022 року, зокрема підриву Каховської гідроелектростанції у червні 2023 року, який спричинив масштабну екологічну катастрофу в низинах Херсонської та Миколаївської областей.

Ключова управлінська проблема полягає в тому, що ефективне забезпечення екологічної безпеки не може бути винятково прерогативою держави. Складність і масштабність екологічних ризиків об'єктивно вимагають залучення громадських організацій, які здатні мобілізувати суспільну увагу і здійснювати незалежний громадський контроль, а також бізнесу, що несе пряму відповідальність за більшість джерел техноген-

ного забруднення. Водночас ефективна взаємодія цих трьох секторів в Україні залишається недостатньо інституційно оформленою: механізми координації між ними фрагментарні, нормативна база – суперечлива, а рівень взаємної довіри – вкрай низький.

Водночас інституційна проблема формування екологічної безпеки полягає в тому, що Україна все ще перебуває між двома моделями екологічного управління. Перша модель є адміністративно-дозвільною: держава встановлює правила, видає дозволи, здійснює контроль і застосовує санкції. Друга модель є партнерсько-мережевою: держава координує, громадські організації контролюють і продукують експертизу, бізнес впроваджує екологічні стандарти, громади формують локальні екологічні пріоритети, а цифрові інструменти забезпечують прозорість даних. Перша модель необхідна, оскільки без державного примусу екологічне право часто втрачає ефективність. Однак вона є недостатньою, бо екологічні ризики сьогодні виникають швидше, ніж держава здатна реагувати традиційними адміністративними методами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток правових основ екологічної безпеки здійснив В. І. Андрейцев, який сформував концептуальні положення права екологічної безпеки, визначив його місце в системі екологічного права та обґрунтував роль державних і суспільних інститутів у забезпеченні безпечного для людини довкілля [1]. Подальший розвиток теоретичних засад правового забезпечення екологічної безпеки представлено у дослідженні Ю. А. Краснової, яка розкрила сутність права екологічної безпеки, його принципи, механізми реалізації та особливості функціонування інституційної системи у цій сфері [10]. Важливе значення для осмислення екологічної безпеки як складного соціально-управлінського явища мають праці А. Б. Качинського, який запропонував системний підхід до її дослідження, акцентував увагу на взаємозв'язку екологічних ризиків, національної безпеки та державної політики, а також обґрунтував необхідність міжсекторальної взаємодії суб'єктів забезпечення екологічної безпеки [7]. У площині державного управління суттєвий внесок у розроблення механізмів реалізації екологічної політики здійснив Г. М. Буканов, який дослідив особливості формування та реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні, визначив роль органів публічної влади у забезпеченні екологічної безпеки та наголосив на важливості координації діяльності

різних інституційних суб'єктів [3]. Проблематику організаційного забезпечення діяльності суб'єктів публічного управління у сфері екологічної безпеки комплексно розглянуто у дослідженні Т. В. Белошапки, де особливу увагу приділено організаційним механізмам взаємодії органів влади, розподілу їхніх повноважень та підвищенню ефективності управлінських процесів у зазначеній сфері [2]. Комплексний підхід до аналізу безпекових процесів у системі публічного управління представлено у колективній монографії за редакцією С. М. Домбровської, в якій досліджено особливості державного управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем, обґрунтовано необхідність узгодження діяльності державних інституцій, суб'єктів господарювання та громадськості для забезпечення сталого розвитку й екологічної безпеки [4].

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених правовим, управлінським та організаційним аспектам екологічної безпеки, недостатньо дослідженими залишаються питання інституційної взаємодії органів державної влади, громадських організацій та бізнесу як цілісної системи формування екологічної безпеки. Потребують подальшого наукового осмислення механізми міжсекторального партнерства, координації та розподілу відповідальності між основними стейкхолдерами екологічної політики, що обумовлює актуальність комплексного дослідження інституційних засад формування екологічної безпеки в сучасних умовах.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження інституційних засад формування системи екологічної безпеки в Україні через аналіз взаємодії органів державної влади, громадських організацій та бізнесу, виявлення системних проблем такої взаємодії і обґрунтування перспективної моделі екологічного врядування, придатної для реалізації в умовах сучасних викликів та повоєнної відбудови.

Виклад основного матеріалу. Екологічна безпека формується не окремим органом влади, а всією інституційною системою держави і суспільства. Так, Конституція України покладає на державу обов'язок забезпечення екологічної безпеки, а Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає правові, економічні та соціальні основи охорони довкілля [9; 15]. Однак сам факт закріплення обов'язку держави не означає, що держава повинна діяти ізольовано. Навпаки, сучасне розуміння екологічної безпеки вимагає включення до управлінського

процесу громадських організацій і бізнесу. Прийнятним є підхід С. М. Домбровської, яка розглядає безпеку соціально-еколого-економічних систем як комплексне управлінське явище [4]. Якщо екологічна безпека є елементом соціально-еколого-економічної системи, то її неможливо забезпечити лише наказами, перевітками або штрафами. Потрібні механізми узгодження інтересів: держава має гарантувати публічний інтерес, бізнес – змінювати виробничі практики, громадськість – контролювати, інформувати, ініціювати й бути джерелом суспільної довіри.

Інституційний центр державної політики у сфері довкілля в Україні зазнав істотної трансформації у 2025 році. Постановою Кабінету Міністрів України № 903 від 21.07.2025 було врегульовано питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, створеного на базі перейменованого Мінекономіки із правонаступництвом щодо функцій ліквідованих міністерств у сфері аграрної політики та захисту довкілля [5]. Така інституційна модель має як переваги, так і ризики. Її перевага полягає в можливості інтегрувати екологічну політику з економічною, аграрною, промисловою та інвестиційною політикою. Це відповідає сучасному баченню сталого розвитку, адже екологічна безпека не повинна існувати окремо від економічних рішень. Однак ризик полягає у тому, що екологічна складова може бути підпорядкована короткостроковим економічним інтересам. Саме тут особливо важливо стає роль громадських організацій і наукової експертизи, які мають підтримувати баланс між економічним відновленням і довкіллевими обмеженнями. На нашу думку, об'єднання економічної, довкіллевої та аграрної політики може бути ефективним лише за умови створення сильних внутрішніх запобіжників: окремих департаментів екологічної політики, незалежної аналітики, відкритих консультацій, прозорих екологічних даних і регулярної звітності про вплив економічних рішень на довкілля.

Водночас система органів державної влади у сфері екологічної безпеки не зводиться до одного міністерства. До неї належать Верховна Рада України, яка визначає законодавчі засади; Кабінет Міністрів України, який формує та координує державну політику; Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України як центральний орган виконавчої влади з відповідними функціями; Державна екологічна інспекція України як орган державного нагляду; обласні та районні військові адміністрації; органи місцевого самоврядування;

спеціалізовані органи у сферах водних ресурсів, лісового господарства, надр, безпечності харчових продуктів, надзвичайних ситуацій. Проблема полягає в тому, що така багатосуб'єктність часто не супроводжується належною координацією. Г. М. Буканов справедливо наголошує, що механізм державного управління екологічною політикою має охоплювати цілі, принципи, функції, форми, методи та інструменти [3]. Але в українській практиці нерідко спостерігається ситуація, коли цілі визначені, принципи задекларовані, а інструменти розпорошені між різними органами. Наприклад, громада відповідає за управління побутовими відходами, бізнес є утворювачем або обробником відходів, держава встановлює правила, а громадськість контролює дотримання екологічних прав. Якщо між цими суб'єктами немає сталої комунікації, то навіть правильні норми не дають очікуваного результату.

Особливо показовою є сфера управління відходами. Закон України «Про управління відходами» закріплює нову модель, орієнтовану на ієрархію управління відходами, запобігання їх утворенню, повторне використання, рециклінг, відновлення та видалення як останній варіант [19]. Суб'єкти господарювання у сфері управління відходами діють на договірних засадах, а органи місцевого самоврядування отримують важливу роль у формуванні системи управління побутовими відходами. Водночас законодавче оновлення не автоматично створює інституційну спроможність. Багато громад не мають достатнього фінансування, фахівців, полігонної інфраструктури, сортувальних ліній, регіональних планів або якісної комунікації з населенням. Бізнес часто готовий діяти лише тоді, коли існують економічні стимули або реальний контроль. Громадські організації, зі свого боку, можуть виявляти стихійні звалища, проводити інформаційні кампанії, моніторити закупівлі, але не можуть замінити публічну інфраструктуру. Отже, екологічна безпека потребує не декларативного, а операційного партнерства: громада визначає потребу, держава створює правові та фінансові умови, бізнес інвестує або виконує послуги, громадськість контролює якість.

Правовим інструментом такого партнерства може бути публічно-приватне партнерство (ППП). Закон України «Про публічно-приватне партнерство» 2025 року визначає правові засади співробітництва публічного та приватного партнерів [17]. Для екологічної безпеки це має практичне значення у сферах поводження з відходами, очищення стічних вод, модернізації теплопостачання.

чання, енергоефективності, рекультивації полігонів, відновлення водної інфраструктури, розвитку зеленого транспорту. Проте ППП в екологічній сфері не можна зводити до залучення приватного капіталу. Якщо екологічний проєкт реалізується без громадського контролю, без відкритих даних про вплив на довкілля, без реалістичної оцінки тарифних наслідків і без гарантій екологічного результату, він може створити нові ризики. Тому екологічне ППП має бути тристороннім за логікою, навіть якщо юридично договір укладається між публічним і приватним партнерами: громадськість повинна брати участь у підготовці, оцінці, моніторингу й постконтролі таких проєктів.

Важливим інститутом взаємодії держави, громадськості та бізнесу є оцінка впливу на довкілля (ОВД). Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» прямо визначає серед суб'єктів ОВД суб'єктів господарювання, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, які є замовниками планованої діяльності, а також громадськість [16]. Це означає, що ОВД не є суто дозвільною процедурою; вона є майданчиком інституційного зіставлення інтересів. Бізнес має довести прийнятність планованої діяльності, держава – забезпечити процедуру і прийняти рішення, громадськість – подати зауваження, звернути увагу на локальні ризики, вимагати належної альтернативи. Науковці правового напрямку, зокрема В. І. Андрейцев та Ю. А. Краснова, підкреслюють значення превентивності як принципу екологічної безпеки [1; 10]. У цьому контексті ОВД є практичним втіленням превентивного підходу: краще не допустити екологічно небезпечного рішення, ніж потім компенсувати шкоду. Однак українська практика показує, що громадськість не завжди має достатній час, ресурси й доступ до якісної інформації для підготовки аргументованих зауважень, а бізнес іноді сприймає громадську участь як затягування процедури. Тому потрібно підвищувати якість екологічних звітів, розвивати електронні інструменти участі, запроваджувати зрозумілу мову резюме для громад, а також підвищувати відповідальність за маніпулятивні або неповні матеріали ОВД.

Схожий потенціал має стратегічна екологічна оцінка, врегульована Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» [18]. Якщо ОВД стосується конкретної планованої діяльності, то СЕО має забезпечувати врахування екологічних наслідків у документах державного планування. Для державного управління це принципово важливо, адже екологічна безпека формується не

тільки на рівні окремого заводу, дороги чи полігону, а й на рівні стратегій, програм, схем планування територій, планів відновлення громад. Саме тут позиція Г. М. Буканова про системність механізму екологічної політики поєднується з Орхуським підходом до участі громадськості [3; 8]. На нашу думку, СЕО повинна стати одним із головних інструментів повоєнного відновлення України, оскільки відбудова без стратегічної екологічної оцінки може законсервувати старі індустріальні ризики, відновити застарілу інфраструктуру та відтворити екологічно небезпечні моделі розвитку.

Роль громадських організацій у формуванні екологічної безпеки слід розглядати не як допоміжну, а як інституційно необхідну. Закон України «Про громадські об'єднання» створює загальну правову основу для діяльності таких організацій [11], а постанова Кабінету Міністрів України № 996 від 03.11.2010 встановлює порядок участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики [12]. Орхуська конвенція, закони про ОВД і СЕО деталізують екологічний вимір цієї участі. Проте головне питання полягає в якості участі. Формальна участь означає, що громадськість може подати зауваження, але вони фактично не впливають на рішення. Реальна участь означає, що орган влади зобов'язаний не лише прийняти зауваження, а й мотивовано пояснити, як їх враховано або чому відхилено. Саме останній варіант відповідає ідеї інклюзивної екологічної безпеки, яку розвиває Т. В. Белошапка [2]. Така позиція є цілком прийнятною, але її потрібно доповнити критерієм відповідальності громадської участі: громадські організації мають бути не лише активними, а й професійними, доказовими, здатними працювати з даними, законодавством і місцевим контекстом.

Прикладом нової ролі громадських організацій є діяльність SaveDnipro та створений нею SaveEcoBot. Організація позиціонує себе як екологічну громадську ініціативу, що працює над скороченням викидів, відкриттям екологічних даних і розвитком громадського моніторингу якості повітря [21]. SaveEcoBot поєднує дані про забруднення, забруднювачів та інструменти захисту довкілля [22]. Це свідчить не лише про технологічність, а й про інституційний ефект: громадська організація частково виконує функцію посередника між державними даними, громадянами та проблемою забруднення. Інший приклад – Центр екологічних ініціатив «Екодія», який об'єднує експертів і активістів навколо збе-

реження довкілля та впливу на прийняття рішень [20]. Такі організації не замінюють державу, але вони створюють тиск на інституції, підвищують прозорість політики, навчають громадян, виявляють проблеми й можуть пропонувати якісні альтернативи. Водночас держава повинна навчитися працювати з такими організаціями не як з опонентами, а як з партнерами, які підсилюють публічний інтерес.

Цифрові інструменти стали окремим інституційним виміром екологічної безпеки. Національна онлайн-платформа «ЕкоСистема» містить інформацію про стан довкілля та електронні сервіси у сферах ОВД, СЕО, відходів, води, надр, повітря, природно-заповідного фонду та інших напрямів. Офіційний ресурс «ЕкоЗагроза» дає можливість громадянам отримувати інформацію про стан довкілля та повідомляти про факти екологічної шкоди чи екологічних злочинів [6]. Ці сервіси є важливими не тому, що «оцифровують» бюрократію, а тому, що потенційно змінюють саму логіку екологічного управління: громадянин перестає бути пасивним спостерігачем, а стає джерелом даних; орган влади отримує сигнал; громадська організація може аналізувати масиви інформації; бізнес розуміє, що екологічна поведінка стає видимою. Проблема полягає в тому, що цифрова платформа ефективна лише тоді, коли за нею стоїть адміністративна дія. Якщо повідомлення громадянина не перевіряється, якщо дані не оновлюються, якщо немає зворотного зв'язку, то цифровізація створює ілюзію участі. Тому наступним кроком має бути інтеграція цифрових екологічних сервісів із контрольними, дозвільними, статистичними та судовими механізмами.

В умовах війни інституційна взаємодія у сфері екологічної безпеки набула особливої гостроти. Постанова Кабінету Міністрів України № 1073 від 27.09.2022 затвердила Порядок управління відходами, що утворилися у зв'язку з пошкодженням або руйнуванням будівель і споруд унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або робіт з ліквідації їх наслідків [14]. Цей акт є прикладом того, як екологічна безпека переходить із площини загальної політики у площину конкретного управлінського алгоритму: потрібно визначити місця тимчасового зберігання, облік, сортування, можливість повторного використання матеріалів, відповідальних суб'єктів. Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20.03.2022 встановлює порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії [13], а спеціальні методики Мін-

довкілля регулюють визначення шкоди ґрунтам, водам, лісовому фонду, природно-заповідному фонду. Тобто держава поступово формує інституційний механізм екологічної відповідальності за наслідки війни. Однак практична реалізація такого механізму залежить від громад, експертів, бізнесу й громадян, які фіксують факти, надають дані, проводять відбір проб, документують руйнування, організовують демонтаж і перероблення матеріалів.

Бізнес у системі екологічної безпеки має подвійний статус. З одного боку, суб'єкти господарювання можуть бути джерелом екологічних ризиків: забруднення атмосферного повітря, вод, ґрунтів, утворення небезпечних відходів, надмірне використання ресурсів. З іншого боку, саме бізнес володіє технологіями, інвестиціями, інфраструктурою, управлінськими практиками та інноваціями, без яких екологічна модернізація неможлива. Закон України «Про управління відходами» покладає на бізнес конкретні обов'язки у сфері передачі, оброблення, відновлення та видалення відходів [19]. Законодавство про ОВД вимагає від суб'єктів господарювання доводити екологічну прийнятність планованої діяльності [16]. Законодавство про публічно-приватне партнерство відкриває можливості для залучення бізнесу до екологічної інфраструктури [17]. Але цього недостатньо. На нашу думку, в Україні потрібно перейти від моделі «бізнес виконує мінімальні вимоги» до моделі «бізнес інтегрує екологічну безпеку у свою стратегію». Це передбачає екологічний менеджмент, енергоефективність, декарбонізацію, звітність, прозорість викидів, участь у місцевих екологічних програмах, фінансування природоохоронних заходів і готовність до діалогу з громадами.

Практика показує, що конфлікти між бізнесом і громадськістю найчастіше виникають не лише через сам факт екологічного впливу, а через недовіру. Якщо підприємство приховує інформацію, применшує ризики, формально проводить слухання або ігнорує місцеві побоювання, конфлікт стає майже неминучим. Якщо ж бізнес відкриває дані, пояснює технології, допускає незалежний моніторинг, фінансує модернізацію, працює з громадою і реагує на зауваження, екологічна безпека стає не тільки юридичним обов'язком, а й елементом соціальної ліцензії на діяльність. Тут доречно згадати позицію А. Б. Качинського, який розглядав екологічну безпеку через системні принципи та методи формалізації [7]. З погляду державного управління це означає, що екологічні

ризика мають бути вимірюваними, дані – доступними, рішення – обґрунтованими, а відповідальність – персоніфікованою.

Взаємодія органів державної влади, громадських організацій та бізнесу повинна здійснюватися на кількох рівнях. На національному рівні йдеться про формування законодавства, стратегій, державних програм, стандартів, цифрових платформ і системи контролю. На регіональному рівні – про координацію політики обласними адміністраціями, регіональні плани управління відходами, програми моніторингу, відновлення пошкоджених територій. На місцевому рівні – про конкретні рішення громад: розміщення контейнерних майданчиків, договори з перевізниками, очищення водних об'єктів, озеленення, ліквідацію стихійних звалищ, контроль забудови, участь мешканців у громадських слуханнях. Саме місцевий рівень є найчутливішим, бо тут екологічна безпека безпосередньо впливає на якість життя. Водночас громади часто не мають достатньої експертизи. Тому громадські організації та бізнес можуть стати для них партнерами: перші – в моніторингу й просвіті, другі – в інфраструктурних рішеннях та інвестиціях.

Слід відзначити, що екологічна безпека в умовах європейської інтеграції України стає також критерієм інституційної зрілості. Орхуська конвенція, директивні підходи ЄС до ОВД, СЕО, управління відходами, промислового забруднення та доступу до екологічної інформації вимагають від України не просто формального наближення законодавства, а створення працюючих процедур. Це означає, що громадськість повинна реально впливати на рішення, бізнес – виконувати не мінімальні, а найкращі доступні практики, органи влади – діяти прозоро, а суди – забезпечувати ефективний захист екологічних прав. Саме тому механізм екологічної безпеки має бути не лише дієвим, а й правозахисним, інформаційним, економічним, освітнім і технологічним.

Основними проблемами сучасної інституційної взаємодії у сфері екологічної безпеки є, по-перше, фрагментація повноважень і недостатня міжвідомча координація; по-друге, слабкість екологічного контролю та обмеженість ресурсів інспекційних органів; по-третє, формалізм громадської участі в окремих процедурах; по-четверте, недостатня екологічна відповідальність бізнесу, який часто реагує лише на санкції; по-п'яте, розрив між цифровими сервісами та реальною управлінською реакцією; по-шосте, вплив війни, який створив

нові типи екологічних ризиків і перевантажив громади. Для подолання цих проблем доцільно закріпити постійні консультативно-координаційні платформи при центральних і місцевих органах влади, розвивати громадський моніторинг, забезпечити відкритість екологічних даних, запроваджувати екологічні критерії у відновленні, підтримувати бізнес, який інвестує в екологічну модернізацію, та одночасно посилювати відповідальність за порушення.

Інституційні засади екологічної безпеки України мають будуватися на принципі співвідповідальності. Держава не може перекладати екологічну безпеку на громадянське суспільство або бізнес, але й не може забезпечити її самостійно. Громадські організації не можуть замінити державний контроль, але можуть зробити його прозорішим і результативнішим. Бізнес не може бути лише об'єктом контролю, бо він має стати суб'єктом екологічної модернізації. Саме співвідповідальність, а не простий розподіл функцій, є ключем до сучасної моделі екологічного врядування.

Висновки. Отже, інституційні засади формування екологічної безпеки в Україні – це система взаємодії органів державної влади, громадських організацій та бізнесу, у якій кожен суб'єкт виконує власну, але взаємопов'язану роль. Держава встановлює правові рамки, формує політику, забезпечує контроль і координацію. Громадські організації реалізують функції громадського контролю, експертизи, просвіти, мобілізації населення та моніторингу даних. Бізнес впроваджує технологічні рішення, несе відповідальність за екологічні наслідки діяльності й може виступати партнером держави та громад у розвитку екологічної інфраструктури. Найбільш перспективною є інтегрована мережево-координаційна модель екологічної безпеки, яка поєднує правову визначеність, системне державне управління, інклюзивну участь громадськості, цифрову відкритість і відповідальну поведінку бізнесу. Саме така модель дозволяє подолати обмеження суто адміністративного підходу та перетворити екологічну безпеку на реальний принцип публічного управління, економічного розвитку й повоєнного відновлення України.

Перспективи подальших досліджень полягають в дослідженні моделей публічно-приватного партнерства у сфері управління відходами, водною інфраструктурою та енергоефективністю, а також формуванням критеріїв екологічної безпеки для програм повоєнного відновлення територіальних громад.

Список літератури:

1. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навчальний та науково-практичний посібник. Київ : Знання-Прес, 2002. 332 с.
2. Белошарка Т. В. Організаційний механізм функціонування суб'єктів публічного управління в сфері екологічної безпеки в Україні : дис. ... д-ра філософії : 281 / Національний університет «Одеська політехніка». Одеса, 2025. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/dissphd/dysertaciya_bielosharka_281.pdf (дата звернення: 08.06.2026).
3. Буканов Г. М. Формування та реалізація державної екологічної політики на регіональному рівні : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2021. 569 с. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/dis_Буканов.pdf (дата звернення: 08.06.2026).
4. Державне управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем : монографія / С. М. Домбровська та ін. Харків : НУЦЗУ, 2017. 244 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/2201> (дата звернення: 08.06.2026).
5. Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2025 р. № 903 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.06.2026).
6. ЕкоЗагроза : офіційний інформаційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/> (дата звернення: 08.06.2026).
7. Качинський А. Б. Екологічна безпека України : системний аналіз перспектив покращення. Київ : НІСД, 2001. 312 с. URL: <http://old.niss.gov.ua/book/Kachin/index.htm> (дата звернення: 08.06.2026).
8. Конвенція ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) : міжнародний документ від 25.06.1998. URL: <http://www.unesc.org> (дата звернення: 08.06.2026).
9. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.06.2026).
10. Краснова Ю. А. Право екологічної безпеки України : теоретичні аспекти : монографія / за заг. ред. В. М. Єрмоленка. Київ : НУБіП України, 2017. 589 с. URL: <https://hozpravoreposit.kyiv.ua/handle/765432198/187> (дата звернення: 08.06.2026).
11. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 08.06.2026).
12. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 03 листоп. 2010 р. № 996 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.06.2026).
13. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20 берез. 2022 р. № 326 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.06.2026).
14. Про затвердження Порядку управління відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 27 верес. 2022 р. № 1073 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.06.2026).
15. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 08.06.2026).
16. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 трав. 2017 р. № 2059-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19> (дата звернення: 08.06.2026).
17. Про публічно-приватне партнерство : Закон України від 19 черв. 2025 р. № 4510-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#Text> (дата звернення: 08.06.2026).
18. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 берез. 2018 р. № 2354-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (дата звернення: 08.06.2026).

19. Про управління відходами : Закон України від 20 черв. 2022 р. № 2320-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 39. Ст. 285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20> (дата звернення: 08.06.2026).

20. Центр екологічних ініціатив «Екодія». URL: <https://ecoaction.org.ua/> (дата звернення: 08.06.2026).

21. SaveDnipro : громадська організація – розробник екологічної платформи SaveEcoBot. URL: <https://www.saveecobot.com/platform/save-dnipro> (дата звернення: 08.06.2026).

22. SaveEcoBot : єдина в Україні екологічна система. URL: <https://www.saveecobot.com/> (дата звернення: 08.06.2026).

Hulevets V. V. INSTITUTIONAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION OF ENVIRONMENTAL SECURITY: INTERACTION BETWEEN PUBLIC AUTHORITIES, NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND BUSINESS

The article examines the institutional foundations for the formation of environmental security in Ukraine through the prism of interaction between public authorities, non-governmental organizations and business as a unified system of shared responsibility. It is substantiated that under conditions of excessive technogenic pressure, inherited zones of environmental disaster and the unprecedented consequences of armed aggression, ensuring environmental security can no longer remain the exclusive prerogative of the state, but requires the coordinated involvement of the public and business sectors. It is stated that Ukraine is currently in a transitional state between administrative-permissive and partnership-network models of environmental governance, with the former being necessary but insufficient in view of the rapid emergence of modern environmental risks. The article analyzes the institutional transformation of the central executive authority in the environmental sphere in 2025, the system of multi-actor public administration, as well as regulatory instruments of partnership interaction, including waste management, public-private partnership, environmental impact assessment and strategic environmental assessment. The institutionally necessary role of non-governmental organizations and digital environmental platforms is revealed, and the dual status of business is characterized as both a source of environmental risks and, at the same time, a subject of environmental modernization. Special attention is paid to the impact of the war on the environmental security system and to the tasks of post-war recovery. The key problems of institutional interaction are identified, including the fragmentation of powers, the weakness of environmental control, the formalism of public participation, the insufficient environmental responsibility of business and the gap between digital services and actual managerial response. It is proved that the most promising approach is an integrated network-coordination model of environmental security, which combines legal certainty, systemic public administration, inclusive public participation, digital openness and responsible business conduct on the basis of shared responsibility.

Keywords: environmental security, public administration, institutional interaction, public authorities, non-governmental organizations, business, environmental governance, public-private partnership, public participation.

Дата першого надходження статті до видання: 07.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.10.2026